

kon, wijl de gewoonte van verbondmaking destijds nog niet bekend was onder de menschen, hoe denkt u dan over het werkverbond? Dat was dan ook niet in den verbondsvorm? Ik denk, dat Genesis 15 (de manier van bloedige verbondsluiting „met“ Abraham) den schrijver door het hoofd speelt. Toch zegt hij veel behaarswaardig, dat men niet straffeloos negeren kan, anno 1939, als men n.l. elkaars opinies „onderzoeken“ wil.

Volgende week halen we nog wel wat uit de oude doos naar boven.

K. S.

Meewerken aan den vrede.

Deze week had ik een gesprek met een vroolijken broeder, die me opgewekt kwam vertellen, dat het voor den vrede der kerken er nog al op aankwam, wat ik van plan was te doen.

Ik heb hem onder andere dingen ook dit ten antwoord gegeven, dat niemand alleen staat, en dat dus het bereiden van den vrede ligt aan de waarheidsliefde en den vredeswil van ons allen.

Neem eens even de positie van het oogenblik.

Destijds heeft Bavinck met Beuker en Lindeboom, om nu maar niet meer te noemen, saamgewerkt. Daarna is hij naar Amsterdam gegaan. In zijn wetenschappelijk werk heeft Bavinck later verbindend gewerkt. Soms gelukte hem dat met wetenschappelijke argumentatie, zoo b.v. in de kwestie supra- en infralapsarisme. Soms gelukte hem dat niet; in welk geval hij of kalm oversprong van de ééne op de andere mening, of van beide opinies een paar slagwoorden naast elkaar zette.

Voorbeeld van het eene is b.v. hierin te zien, dat hij in zijn Kampen inaugureele rede God tot object der theologie nam, in zijn amsterdamsche (naar dr. A. Kuyper) „de ectypische openbaarde kennis Gods“; een xwenking, die op dat moment niet nader verantwoord werd. Maar ze werkte wel ertoe mee, dat het debat over Kuyper's Encyclopaedie, dat (vanwege de destijds sterke neiging, om overal de opleidingskwestie achter te zoeken, ook waar ze er niet lag) scheefgetrokken werd, nu met een gemakkelijke handbeweging gesmoord kon worden. Gesmoord, hoewel heel wat punten nog nader onderzoek behoeven, en veel van wat Ten Hoor zei, volkomen juist geweest is. Dit gedeelte van Bavinck's werk heeft inderdaad bestaande tegenstellingen verzacht. Zoover dat onjuiste tegenstellingen betrof, kwam daaruit iets goeds, al had het er (met het oog op de ermee samenhangende problemen-complexen) beter kunnen komen langs den weg van openlijke discussie, die ook altijd grooten loon heeft. Voorzover het evenwel zekelijke tegenstellingen betrof, heeft Bavinck's in zulke gevallen gebruikte methode geen vrede gemaakt. Zij heeft alleen maar de wapenen even laten rusten. Maar de kwesties zitten er nog.

Voorbeeld van het tweede is de kwestie van het verbond. Wie Bavinck's dogmatiek naleest, en óók van Ten Hoor, Beuker, Hulst kennis nam, ziet, dat Bavinck de hen ten slotte van anderen scheidende kwesties vrijwel vermijdt, de woorden „Hoofd“ en „Middelaar“ — waarover het verschil liep — naast elkaar zet, en zoo meer. Ook dat is een stopzetten der discussie, voor het oogenblik. Maar niet veel meer dan het oogenblik. Komt het verbond ter sprake (zoals thans, dank zij de synode van '36), dan zullen we den draad, dien Bavinck even ter hand nam, maar om hem dadelijk weer te laten glippen, hebben op te nemen.

Nu had ondergeteekende er geen enkele behoefte aan, weer eens over die verbondskwestie te handelen. Evenmin als over de andere punten van 1936. Hij vindt de daaraan bestede moeite grootendeels verloren tijd. Maar nu anderen de kwesties op het tapijt brachten op de bekende manier, nu moet men niet tot mij zeggen: uw houding zal grootendeels tot den vrede hebben mee te werken. Dat zegge men liever tot wie de discussies openden. En tot hen, die thans achter Bavinck's moratoria teruggaan, om ineens weer te poneeren, dat men alleen maar gereformeerd wezen kan, als men enkele door dr. A. Kuyper geponeerde, maar door anderen weersproken, stellingen algemeen gaat poneeren. Een boek als van prof. Aalders, dat zou den vrede ernstig verstoren, indien de auteur of anderen zijn inhoud wilden helpen vastleggen.

Indien het anderen, of mij, gelukt, dat te voorkomen, dan hebben wij door strijd tot vrede meegewerkt. Dan doen we eigenlijk niets anders dan Bavinck, en ook Honig, die eerst verzoenend werkte, en daarna voor wetenschappelijk verder onderzoek de baan vrijgaf, hebben verricht.

Meewerken tot den vrede? Zeg dat aan hen, die bedoeld of onbedoeld — (daar hebben we niet mee te maken, zelfs in het geval van prof. Aalders niet, hoewel die tot de ouderen behoort, en dus wel weten zal van Beuker—Ten Hoor etc.) — teruggaan tot achter de periode van Bavinck's overgang, en nu, na zooveel jaren nog weer een monopolie trachten te verdedigen, uit te reiken aan de verdedigers van enkele thesen uit het voormalige B-kamp. Laten we liever geen A voor een B kennen. Noch openlijk, noch ongemerkt.

En laten zij, die wel eens naar opzien van nieuwere termen in de theologie (wat ik volkomen begrijpen kan) nu niet meenen, dat zij naar den ouden Lindeboom en naar Thomas Bos en naar Beuker en Ten Hoor teruggebracht worden door een blad, dat soms om de zooveel woorden van „mystiek“ spreekt, daar, waar ik op goede gronden dit woord verwerp, en van „geloofsgemeenschap“ wil gesproken zien. Zij kunnen aan de jongste fase van de discussies over het verbond zien, dat we zoo heel ongemerkt bijna weer waren teruggebracht in

een sfeer, waarin beproefde ouderen zakelijk zouden veroordeeld zijn.

Toevallig las ik vandaag nog eens na, wat ik schreef in De Bazuin van 8 Maart 1929. Ik had het daar over de elders in dit nummer geciteerde uitspraken van Kersten-Fraanje, c.s. Dat waren kerkelijke formuleringen (inzake het genadeverbond), die ik, al lijken ze deels op wat thans prof. Aalders verdedigt, niet zou onderschrijven. Daarbenevens herinnerde ik er aan, dat de opvattingen van den chr. geref. ds. Jongeleen (die op het punt der twee verbondshoofden een anderen kant uitgaat, en de lijn Hulst-Beuker etc. volgt, al doet hij het ook in afwijking van wat zij vóórder beloofden) door De Wekker zijn voorgesteld als gedekt met het gezag der Chr. Geref. KERK. Ik merkte toen op, dat men het nog wel eens moeilijk kon krijgen met zulke uitspraken, als eenmaal de kerkelijke maching ook in generale synode, en dan in confrontatie met andere gereformeerde groepen, een vaste formule zou krijgen te produceeren. Men kon dan wel eens last krijgen van zijn vroegere verklaringen, zei ik. „Hoewel“, zoo voegde ik er aan toe, „hoewel, men vergeet in de kerk zoo gauw. Voor God zijn duizend jaar als één dag, en voor de kerkmensen zijn twee dagen soms al duizend jaar; en daarom gaat het er in de kerk vaak zoo treurig toe.“ Dat geldt vandaag nog, ook wat betreft de groep der „ouderen“.

Drie jaar na de oprichting van Kampen, in 1857 dus, heeft de synode van Leiden den wensch uitgesproken, dat de docenten van Kampen zouden aanprijzen de dogmatische werken van theologen als à Marek, Francken, Le Roy. Alle drie leggen een nauw verband tusschen verbond en verkiezing. Dat willen zoowel prof. Aalders als ik; reeds vroeger wees ik (inzake dr. Thijs) erop, dat God zijn verkiezing realiseert door het verbond. Daaruit vloeien consequenties, waartegen m.i. in de Chr. Geref. Kerk is ingegaan, b.v. door ds. Jongeleen, als deze, wat ik uiterst bedenkelijk blijf achten, het „onderwerpelijk in bezit komen van de weldaden des verbonds“ losmaakt van het genadeverbond, er geen plaats voor vindt in dit verbond. Als Jongeleen dan vervolgens nog opmerkt, dat al de bondelingen, ook de niet-uitverkorenen, deel hebben aan de goederen van het genadeverbond, dan zeg ik óók nu, wat ik reeds uitvoerig tegenover de huidige Christelijke Gereformeerden betoogde: dat is niet, wat in Kampen gedoceerd is, óók niet in Kampen van vóór 1892 (de scheuring). Bewijs daarvoor is te vinden in Francken, à Marek, Le Roy.

Maar diezelfde theologen hebben óók bezwaren tegen wat heden de constructie van prof. Aalders is. Het boek van à Marek (b.v. ed. Rotterdam, 5e dr., 1758, 478) acht ook van gereformeerde zijde wel eens geboorde uitspraken soms „berispelijk“ (onder de afgekeurde vernemen we dan wat b.v. dr. Thijs heeft verdedigd toen hij het Oude Testament min of meer degradeerde ten gunste van het Nieuwe). Voorts noemen alle drie Christus niet Hoofd, doch Middelaar van het genadeverbond. En overigens moet men ook van deze theologen terug naar Calvin, en de confessie.

Dit teruggaan zal tijd nemen. Laat ons hem dan ook nemen, en elkander gunnen.

K. S.

De scheuring in Amerika. (XI.)

Heel het tekstenmateriaal, dat ds. Lyzenga aanvoert, kan ik dus laten liggen, wijl het niets te maken heeft met wat ik werkelijk zei (over de draagwijdte van „potein“ en „prassein“, zie wat verleden week vet gedrukt werd in de aanhaling) en over het al of niet omkeerbare der gezegden bij de onderwerpen der twee handelingen van „potein“ en „prassein“.

De krampachtige en confessioneel zeer bedenkelijke poging van ds. Lyzenga, om het beeld van den heiden toch zijn betrekkelijke schoonheid te kunnen laten behouden, gaat intusschen zoo ver, dat hij er nog een tweede kwestie aan vastknoopt. Ik had erop gewezen, dat Paulus van den heiden niet zegt, dat hij „de wet“, doch alleen maar, dat hij „het werk der wet“ in zijn hart geschreven betoont. Het lijkt me nog al eenvoudig en noodzakelijk, de wet te onderscheiden van het wets werk. Temeer ben ik daarvan in dit geval (Rom. 2:14, 15) overtuigd, als ik let op nieuwere exegeten. Prof. Greijdanus haalde ik reeds aan; hier volgt Prof. van Leeuwen (Korte Verkl.):

„Men leze hierin niet, dat dus, naar Paulus' mening, de bijzondere openbaring eigenlijk overbodig zou zijn, en Gods wet, aan Israël gegeven, ongeveer zou samenvallen met de natuurlijke zedewet, gelijk die hier en daar buiten het erf der bijzondere openbaring wordt gevonden.“

Want hier wordt geheel iets anders gezegd.

Hij schrijft n.l. niet, dat de heidenen de wet in hun harten geschreven hebben, maar het werk der wet. D.w.z. er zijn dingen (spatieëring van mij, K. S.), die de wet van Mozes gebiedt, en die ook onder heidenen voor goed worden gehouden, en andere, die zoowel in Mozes' wet verboden worden als onder heidenen voor verkeerd gelden.“

Tot zoover Van Leeuwen.

Daargelaten die uitlating over een „natuurlijke zedewet“, kan ik naar deze uitlating verwijzen met instemming. Zij is eveneens een poging, om voorzichtig te lezen. Vooral in dezen tijd schijnt, aan wie theologisch meeleeft, zulke voorzichtigheid geboden. Heeft nog niet pas Karl Barth in het laatst verschenen deel van zijn groote dogmatiek (332) uit den tekst Rom. 2:14, 15 durven afleiden, dat hier geen sprake was van „heidene“ maar van „heidenchristenen“, d.w.z. van christenen, die uit de heidenen waren bekeerd tot Christus? Zoo komen we al verder van huis. De gemeenschappe-

lijke fout van die gereformeerden in Nederland en in Amerika, die slordig lezende, constateeren, dat de wet in het hart der „heidene“ geschreven is, ligt, behalve dan in die slordigheid ook hierin, dat ze te veel halen uit dat „geschreven in het hart“ (dat moet volgens ds. Lyzenga de Heilige Geest gedaan hebben; van prof. Hepp en dr. Prins spraken we reeds). Barth gaat zoover, dat hij in dat geschreven-hebben-van-het-werk-der-wet-in-het-hart een vervulling maakt van de profetie van Jeremia 31:31, waar de Heere belooft, dat Hij in de dagen van het „nieuwe verbond“ (zie onze artikelen over dr. Thijs' verbondsbegrip) Zijn wet zal schrijven in het hart. Prof. Hepp en dr. Prins gaan een anderen kant uit, en denken aan het algemeene getuigenis van den Heiligen Geest. Beide opvattingen verwerp ik. Zoowel van de eene als van de andere constructie houdt men zich vrij, als men geen woord meer „leest“, dan er staat. In het hart geschreven wets werk gelijk aan de der consciëntie ingegrifte wet zelf te verklaren, is trouwens even dwaas, als het prompt betalen van belasting identiek te verklaren met het leven uit de wet op de belastingen; hoevelen betalen prompt hun belastingpenningen en voorkomen zelfs (vanwege de zuinigheid of om hun goeden naam) de aanmaning van een kwartje, en mopperen op de belastingwetten? Of begrijpen er niets van?

Het is dan ook onverstaanbaar, dat een redactie als van „The Banner“ ds. Lyzenga laat redeneeren over teksten als Gal. 2:16, 3:5, 3:10, waar ook sprake is van „de werken der wet“, en waarbij dan door hem aangegeekend wordt, dat hier geen sprake is van een uiterlijke wetsbetrachting met gelijktijdigen afkeer van de wet. Hetgeen dan alweer een argument heet tegen K. S. en vóór „de synode“, die er geen van beide wat aan doen kunnen. Als derhalve ds. L. één keer gelezen heeft, dat ik een bepaald lijdend voorwerp in een bepaald gezegde omtrent een bepaald subject wil hebben verstaan in nauwen samenhang met dat gezegde, dan is het hem genoeg, om door te slaan, en te vertellen, dat ook elders dat lijdend voorwerp voorkomt, met een ander gezegde (zelfs met een ander subject, voeg ik er aan toe), en dat derhalve mijn redeneering niet deugt. Het is net zoo „logisch“ als te verklaren: de bewering, dat mijnheer A. zijn belasting ongaarne betaalt, is onhoudbaar, omdat mijnheer Z. over het nut van belasting betalen geschreven heeft. Ik begrijp niet, wat een redactie, die weet, dat ze inzake de gemeene gratie ijverig wordt nagelezen, bewegen kan, zulk geschrift op te nemen. Tenzij ze het hoofd niet meer koel kon houden.

Gelijke verwondering leeft bij me, als ik lees, wat ds. L. schreef over de uitdrukking „van nature“. Weer gaat het over Rom. 2:14, 15. Paulus zegt daar, dat de heidenen van nature (Greijdanus: „krachtens eigen aard of bestaan, door innerlijke gesteldheid“) afzonderlijke handelingen verrichten, die met de wet overeenkomen. De vraag is nu, wat dit hier beteekent. Maar wijl onze ruimte reeds meer dan gebruikt is, moeten we wel een week wachten.

K. S.

Hulp opleiding predikant Argentinië.

In hartelijken dank per girobiljet no. 100 ontvangen van een predikant in Zeeland een bedrag van f250, met aanteekening: „laatste blaadje aan u, met gift voor Z.-Am. stud. S.“

Giro 127278.

K. SCHILDER.

De Kleine Catechismus van Zacharias Ursinus (VIII.)

39. Wat gelooft gij van den Heiligen Geest?

Dat de Heilige Geest de derde Persoon is van de Godheid, die uitgaat van den Vader en den Zoon, met beiden mede-eeuwig en hetzelfde wezen deelachtig²⁾; dat Hij in mijn (hart) en de harten van alle uitverkorenen gezonden wordt om ons te heiligen; dat Hij het waar geloof en de bekeering tot God in ons werkt, bij ons blijft in eeuwigheid, en ons aldus deelgenooten maakt van Christus en al Zijn weldaden.

40. Wat gelooft gij van de Heilige Katholieke Kerk?

Dat de Zoon van God Zich van het begin der wereld vergaderd heeft, en ook tot aan het eind der wereld vergaderen zal, uit het gansche menschelijke geslacht een Gemeente³⁾ tot het eeuwige leven uitverkoren, door Zijn Woord en Geest in waar geloof verbonden; en dat ik van deze Gemeente een levend lidmaat ben en in alle eeuwigheid zal blijven.

41. Waarom noemt gij haar een gemeenschap der heiligen?

Omdat allen, die gelooven, deelgenooten zijn van Denzelfden Christus en dezelfde weldaden, die Christus Zijn Gemeente bewijst; en omdat ieder voor zich schuldig is zijn gaven tot heil van het geheele lichaam der Gemeente zeer gewillig te besteden (of aan te wenden).

42. Wat gelooft gij van de vergeving der zonden?

Dat God om de genoegdoening van Christus de gedachtenis van alle mijn zonden voor eeuwig heeft uitgedeld, en mij tot genade aanneemt, en mij de gehoorzaamheid van Christus toerekent, opdat ik nimmer in het gericht kome.

43. Wat gelooft gij van de wederopstanding des vleesches?

Dat ditzelfde lichaam, dat ik nu heb, ten jongsten dage door de macht van Christus tot mijn ziel zal wederkeeren, aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig moet worden, en met Hem en alle uitverkorenen in eeuwigheid leven zal.

44. Wat gelooft gij van het eeuwige leven?

Dat ik volmaakte en eeuwige gelukzaligheid en vreugde in God na dit leven genieten zal, daar ik toch het beginsel der ware kennis van God en van de vreugde des Heiligen Geestes nu al in mijn hart gevoel.

B.

G. B.

2) utriusque coaeterna et consubstantialis existens.

3) coetum.

Onder de
n omics“
schreven, d
Het aant
ding van Cl
leven bezig
Men hoort
cipiele vor
maal onge
van wal in
belangstell
worden. Vo
klaringen t
ig toe doe
ernstig bezi
literatuur
zou hebben
ratuur bela
digen tijd 2

We zijn n
spelle ontw
geweldige v
hebben voll
voor we sti
van te vor
uit het rece
wen; al ve
verkeerd. B
zijn niet ve
bekend. De
eerste Chri
voor deze d
waarde. En

Wie kent
schafstethi
andere beg
is (of was?
is nog alrij
In ieder ge
om de pro
werkt, cril
weinig ges
geerie naar
economie.

Die bege
oorzaak, d
en zich m
beginselen
houdt, met
we voor he
Stamp, aan
het lezen i
om eerst d
werk verde

Na een i
een uiteen
bleem, dat
volgens (he
economisch
derwijzing.
Christus te
de verhou
economisch
fundament
houding v
(VI), en te
beschouwin

In de in
Jones is, d
waarin oo
vonden hec
tinity and
Christelijke
handelt. D
nig onderw
gevaren, v
ten word
niet veel m
van dezen
komen me
schap, die
meent, dat

Aanstond
het boekje
is als een
genen, die
teleurstelle
enzetting
van beham
lezen we,
de schrijve
nu reeds
om daarov

1. De pro
heeft voor
mische str
hadden be